

Meie igapäevane kujundlik keel

Asta Õim (Eesti Kirjandusmuuseum)

Mis on kujund ehk metafoor?

metafoor, metafoorne ülekanne – **üht liiki** objektide, nähtuste või tegevuse kogemine ja mõistmine **teist liiki** objektide, nähtuste või tegevuse kaudu tulemus – otseses tähenduses sõna kasutamine ülekantud tähenduses

saba 'looma tagumine kehaosa'

-> **kleidi, panni, kassa, rongi saba, ema sabas, oma töödega teiste sabas** 'teistest maas', **piilus üle õla, järsku on tal saba taga**

Loomulik, möödapääsmatu ja mugav metafoor 1

Metafoor on igapäevane, nendeta ei saa kõnes hakkama, sest **sõnu on vähem, kui mõisteid.**

Mõiste tähistamiseks võib olla kas

(1) algne, otsetähendusega keelend *siil, kübar*

(2) otse- ja metafoorse tähendusega keelend *pea – nupp, kolu; järjekord – saba*

(3) ainult metafoorne keelend *siilikübar, nurmenukk, pääsusilm, harksaba*

Metafoorid võimaldavad meil mugavalt ja loomulikult väljenduda: *pane tuli põlema*

Loomulik, möödapääsmatu ja mugav metafoor 2

Kujundlik võib olla:

(1) liitsõna *suu* (*ahju, koti suu, mitu suud toita*),
juurikas, eesel,

(2) liitsõna, sõnaühend *laiskvorst, okaskera,*
unimüts, sipelga usinus, pesemata suuga,

(3) kinnisväljend *nagu ühest suust, nagu ema*
suust kukkunud, peost suhu elama.

Kuidas lapsed mõistavad metafoore?

IV klass – 43 õpilast

I Milline on see inimene, kelle kohta öeldakse, et ta on *nagu jänes*?

arg, argpüks, pelglik... – 23

kiire, osav, pikkade hammastega, kes hüppab, valge – 19

hüperaktiivne – 1

Milline on see inimene, kelle kohta öeldakse, et ta on *nagu hunt*?

vihane, nutab kõva häälega, ulub palju, julge – 10

ettevaatlik, kaval, valelik, tark, öösiti üleval, jookseb kiiresti, hiilib teisi... 33

II abstraktne mõiste *Kindla käega on see, kes...*

õigeid vastuseid – 0

erinevaid üksikvastuseid – 43, nt oskab hästi oma tööd, oskab kõike teha, õpib nii kui kästi, kellel on head mõtted

III *Talvel võib tuba nii külmaks minna nagu*

hundilaut – 1

Antarktika, jääkaru, külmkapis... 42

Mida küsitlusest järeldada?

- lapse mõisteline teadmused ja kogemused on piiratud – ta ei orienteeru abstraktsemates mõistetes
- lapsel on vähesed keelendamise oskused – ta ei oska anda nime (keelelist vormi) sellele, mida ta mõtleb
- lapsel on vähesed info töötlemise oskused – tal ei teki seoseid füüsilise maailma asjade ja kujutletavate asjade vahel

Suurem arusaamade hulk – parem väljendusoskus.

OBJEKT <-> OBJEKTI OMADUSED

kask, tamm, haab

jänes, hunt, karu (mõmmik, kaisukaru)

Inimene <-> koer

INIMESELE omistatakse **KOERA** omadused, tegevused

- päev läbi töös, jalul, nt karjakoer *Olen väsinud kui koer.*
- koerast ei hoolita, peetakse alavaartuslikuks *koeraelu, koeraamet, koerailm. Ei kõlba koeralegi.*
- ei tegutse ausalt, võtab kust saab *Koerale koera palk. Koeral koera tembud. Küll koer koera tunneb.*
- ei kuuletu *Poisid olnud igavesed koerad ja irvhambad. Koer poiss. Haugub nagu koer 'hakkab vastu', naerab nagu koer 'pilkab, irvitab häbitult kellegi üle'*
- alandlik *koerapilk*
- ustav *Truu nagu koer. Käis nagu koer tema kannul.*

Ellen Niit "Suur maalritöö"

Sinine

Mis siniseks, mis siniseks siis tegi pintslimees?
Eks ikka **taeva** üleval / ja põl**islaaned** kaugel all /
ja **mered**, **järved**, **lätted**, **jõed**...../
Kuldnoka **munad**, **unenäod** ja varahommikused
käod....

Ellen Niit "Suur maalritöö"

Roheline

Mis head siis rohelisega seal värvis pintslimees?

Ta värvis värskeid **lehti puil** / ja **põlde**

suvehommikuil ja **põõsastiku** kohevust /....

Kuid sekka värvis **mürgist meelt** / ja keelekandja
sapist keelt....

Ellen Niit "Suur maalritöö"

Must

Ta värvis mustaks pikad **ööd** / maamulla,
rõõmsad **künnitööd**,/ jääkaanest vabanenud
veed /....

Ja laisa poisi **räämas peod** / ja igasugu **häbiteod**.